

Meänmaa 15 juni 2019

Kulturdepartementet

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Ert dnr KU2019/00160DISK

**Yttrande över remiss av Institutet för språk och folkminnets rapport
Språkcentrum för nationella minoritetsspråk**

Föreningen Meänmaa och KEXI-Meän kirjailiat

Föreningen Meänmaa bildades 2007 och har sedan dess drivit Kieliraati/Språkråd som bildades 1988. Föreningen har också skapat Tornedalingarnas dag/Meän päivä som infördes i Svenska Akademiens kalender. Föreningen har också skapat fyra stationer för språkutveckling: Meänkielidagen 27.2, Hilja Byströmdagen 18.4, Tornedalingarnas dag 15 juli och Vår teaterdag 2.10.

Föreningen utger sedan 2009 tidskriften Meänmaa.

Föreningens språkråd har gett ut tre delar av Storordbok för meänkieli (meänkieli-svenska-finska) och arbetar med del 4 som omfattar ord som börjar på s.

Föreningen har den bästa kompetensen och erfarenheten av meänkieliarbetet. Initiativtagarna har i slutet av 70-talet påbörjat arbetet för meänkieli.

Grammatik, skriftspråk, skönlitteratur och språkvård är föreningarnas kärnverksamhet och inom dessa områden har man kommit långt.

Vi förutsätter att våra synpunkter har tyngd och bör beaktas.

Vårt språkråd fortsätter sitt arbete och vi hoppas att språkcentret får sin fysiska plats i Övertorneå, på Norkalottens Forskings- och kulturcentrum, som vi under alla år haft ett gott samarbete med.

KEXI-Meän kirjailiat är en nyligen bildad författar- och översättarförening som idag har 37 medlemmar. Initiativet togs av föreningen Meänmaa den 27.2.2018 på meänkielidagen.

Ytterligare information: www.meanmaa.net

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@kirillus.se
www.meanmaa.net

Synpunkter på förslagen gällande språkcentrum meänkieli

Undertecknad ordförande har fått i uppdrag att framföra följande synpunkter.

Språkutvecklingsarbetet bör enligt vårt sätt att se arbeta med språket, som bärare av kulturen. "Språket" är själens fingeravtryck". "När ett språk dör, dör ett folk". En svenskspråkig kultur i Meänmaa/Tornedalen kan inte bära vare sig språket eller kulturen vidare. Därför måste språket vara det viktigaste i bildandet av ett språkcentrum.

Meänkieli är ett hotat språk. Utan barn och unga som talar, läser och skriver meänkieli är språket, kulturen och identiteten hotade.

På litteraturområdet har det hänt mycket sedan den första romanen på meänkieli utkom (1985). Utgivningen av litteratur på meänkieli ökar. Även om numerären inte är stora, utges alltifrån skönlitteratur till barnböcker regelbundet och författarna blir fler och även bland unga. Författarföreningen KEXI är ett bra exempel på det ökade intresset, men behoven är stora. Vi i språkrådet är överhopade med korrekturläsning av manus på meänkieli. Vi är få som kan göra detta idag. Kvalitén på språket i publikationerna varierar. Ibland varierar språket till och med inom en och samma utgåva på ett sätt som inte ger rättvisa åt det arbete som lagts ner kring en bok. Något som inte är tillfredställande. Med stöd av ett språkcentrum i samarbete med befintliga resurser kan arbetet få både språkvårdande och språkrevitaliserande effekter. Utan supporten från språkkännare och språkvårdare kan det inte ske.

Ett språkcentrum ska också ta tillvara det vad andra har gjort och göra det tillgängligt för fler. Att tillhandahålla ett forum där kunskapsöverföring och kompetensutveckling sker, ökar utvecklingsmöjligheterna.

Ett språkcentrum har ett uppdrag att tillgodose hela språkområdets intressen, anser vi är självklart. Därför anser vi att två språkcentra skulle motarbeta syftet. Övertorneå och NKFC har i årtionden varit ett centrum, där mycket av det som idag sker, har startat. Där har vi inom Meänmaa och KEXI vårt hjärta, där finns kunnande, där har visioner funnits och finns, där finns förmågan och viljan att göra det som nu måste göras. Något annat alternativ finns inte. Vi kommer att finnas där och ingen annanstans. Oavsett vad som händer i denna fråga.

Matarinki - en miljö där språk och kultur synergerar

Geografiskt är Matarinki/Övertorneå belägen i språk- och kulturområdets innersta kärna, i hjärtat av Tornedalen, och är sedan år 2000 en stolt förvaltningskommun för både finska och meänkieli.

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

Som utbildningsort

Övertorneå har alltid varit en utbildningsort i området. Där etablerades Tornedalens folkhögskola 1899.

Det var Övertorneå kommun som 2004 var med om att starta operorna i Tronedalen, operor som kom att bli de största framgångarna inom litteratur och kultur genom tiderna.

Utbildning, språk och kultur är ord som beskriver Övertorneå kommun 2019. Visionärt och målmedvetet har Övertorneå profilerat sig som en levande nationell minoritetskommun.

Modersmålsundervisningen i finska och meänkieli arbetar metodutvecklande. Kompetensen bland språkpedagogerna är erkänt god. Kommunen har varit en pionjär vad gäller fjärrundervisning. I nuläget säljer kommunen fjärrundervisning i meänkieli till andra skolor i landet.

Språkkompetensen bland kommunpersonalen är hög. Ändå har kommunen valt att satsa på kompetensutveckling för att öka tillgängligheten på finsk- och meänkielitalande personal. Detta har skett genom språkkurser som varit uppskattade bland kommunanställda.

Nordkalottens kultur och forskningscentrum

Nordkalottens kultur- och forskningscentrum (NKFC), belägen vid Tornedalens folkhögskola, är väl etablerad institution. En mötesplats mellan språk och kultur, mellan estradörer och kreatörer i Tornedalen. Ett centrum för bildning och forskning som väver samman historia och framtid.

På NKFC har Matarengi Forskarförening och Tornedalsteatern arbetsrum. NKFC tillhandahåller ett antal unika samlingar, bl.a. släkt och ortnamnsforskaren Erik Wahlbergs samlingar.

På NKFC arrangerar litteratursällskapen symposier, författarträffar och kulturdagar varje år. För olika tornedalska författarföreningar, intresseföreningar och hembygdsföreningar utgör centret en naturlig mötesplats både geografiskt och kulturellt i mitten av Tornedalen.

Intresseföreningarna Meänmaa och STR-T samlas kring flagghissning på gården mellan NKFC och Tornedalens Folkhögskola på Tornedalingarnas dag 15 juli. En dag som skapats av föreningen Meänmaa och som kommunen stöttat sedan 2007, då flaggan för första gången hissades av Meänmaa.

Nordkalottbiblioteke är förordat till Nationellt resursbibliotek för meänkieli. Statens utredare Kungliga Biblioteket besöker Övertorneå 29 januari 2019.

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

Närheten till Tornedalens folkhögskola med dess campus, boendemöjligheter, matservering och auditorium är enastående för ett språkcentrum.

Meänmaa och KEXI föreslår att NKFC omvandlas till ett Meänkielicenter under 2019 som på sikt inrymmer både ett nationellt språkcentrum och nationellt resursbibliotek för meänkieli.

Även logistiskt är Övertorneå tillgängligt. Bussförbindelserna är relativt goda och turtätheten till de närliggande orterna Pajala, Haparanda, Kalix och Luleå bedöms som fördelaktiga. Länstrafikens Flygbil trafikerar Luleå Airport dagligen med två turer i vardera riktningen. Till flygplatserna i Kemi respektive Rovaniemi är det ungefär en och en halvtimmes bilväg. Från Ylitornio (ca 7 km från Övertorneå) är det daglig tågförbindelse till Uleåborg och Helsingfors. Även gratisbussar har införts inom kommunen för att förbättra miljö och samhällsservice.

I Övertorneå har både Sveriges Television och Sveriges Radio sina lokalredaktioner.

Meänmaa och KEXI dag som ovan 2019

Bengt Pohjanen

Ordförande

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

Datum:

Diarienummer:

2019-06-

Kulturdepartementet

ku.remissvar@regeringskansliet.se

Ert dnr KU2019/00160DISK

Yttrande över remiss av Institutet för språk och folkminnets rapport

Språkcentrum för nationella minoritetsspråk

Övertorneå kommun har med stor tillfredsställelse tagit del av delrapporten per den 1 februari 2019 och delar merparten av de förslag som presenterats kring organisation av språkcentrum för finska respektive meänkieli.

Övertorneå kommun välkomnar varmt förslaget att placera språkcentrum för meänkieli i Övertorneå, i anslutning till befintlig verksamhet på Nordkalottens Kultur- och forskningscentrum. Vi ser en omfattande utvecklingspotential med denna historiska etablering. För Övertorneå och Tornedalen ger beskedet framtidstro, och ett erkännande för Tornedalens språk och kultur, utbildning och näringsliv.

I detta yttrande har Övertorneå kommun valt att begränsa sina kommentarer gällande delrapporten per den 1 februari 2019 till ett antal övergripande synpunkter:

Avsnitt 3.4. Samrådsförfarande

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

Med utgångspunkt från minoritetslagstiftningen har utredaren valt ett öppet samrådsförfarande. Detta inkluderar myndigheter och språkbärande intresseorganisationer, samt även enskilda språkbärare (s.10).

Yttranden från enskilda språkbärare (privatpersoner) stärker den demokratiska processen och höjer graden av medinflytande. Det finns dock anledning till att kritiskt reflektera kring vilket värde som synpunkter från privatpersoner ska tillmätas och hur dessa vägs i en statlig utredning. I delrapporten stöds de enskilda språkbärarnas argument fullt ut. På den här punkten är delrapporten betjänt av ett klarläggande resonemang som utvecklar relevansen av privatpersoners direkta inflytande över utredningen av ett statligt språkcentrum.

Vi har också frågetecken för valet av ort för de så kallade informationsträffarna för meänkieli som refereras till på sidorna 15-16. På grund av meänkieliområdets stora geografiska avstånd kan valet av ort för informationsträffarna i viss mån ha påverkat möjligheten för ett antal sakkunniga och övriga berörda att komma till tals. Det är möjligt att utfallet av informationsträffarna hade blivit ett annat om de hade förlagts till en centralare plats inom språkområdet.

Vid samråd framhåller enskilda språkbärare ofta behov som är lokala. Att delrapporten väljer att lyfta lokala behov och därmed får dem att framstå som representativa för hela minoriteten, stärker definitivt inte objektiviteten i argumentationen.

Avsnitt 4.2. Nuläge och behov - finska

Behoven av finska ska kartläggas och analyseras i syfte att uppnå framgångsrik revitalisering av det finska språket. Detta är enligt utredaren återkommande synpunkter från språkbärarna (s.13-14). Detta understryker vikten av att arbetet ska utgå från språkbärarnas behov.

Eftersom behoven kan variera både lokalt och över tid, anser Övertorneå kommun att det är rimligt att en översyn av de övergripande behoven med fokus på hela minoritetsgruppen sker både inför en etablering och sedan kontinuerligt, så att innehållet matchar behoven för språkcentrum.

Avsnitt 4.4. Nuläge och behov - meänkieli

Etableringen av en helt ny institution som ett språkcentrum för meänkieli kräver kännedom om civilsamhället. En framgångsrik etablering av en ny institution, både i uppstartsfasen och över tid, kräver kunskap om olika aktörer och organisationer i civilsamhället och hur de samspelar med varandra inom sina respektive fokusområden. De aktörer och organisationer som äger initiativet i de frågor som rör språket måste ägnas största uppmärksamhet. Finns

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

det övergripande behov inom det språkliga området som är möjliga att identifiera, bör dessa vara de centrala frågorna.

För Övertorneå kommun är det mest övergripande behovet följande: Vi behöver en samordning av de meänkieli-insatser som nu görs och ska genomföras framöver. Språkbärare och organisationer upplever i allmänhet att det brister i samordningen mellan olika aktörer inom språk- och kulturområdet för meänkieli. Detta gäller i synnerhet dem som arbetar med språket. Pedagoger, metodutvecklare, kulturarbetare och personer inom media är samstämmiga: Den språkliga situationen för meänkieli är förvirrande. Vilken ordbok gäller? Hur skriver jag så att alla förstår, även barn och ungdomar? I takt med utvecklingen av sociala media skriver journalister och författare allt oftare inlägg och kommentarer på meänkieli, exempelvis på Facebook. Vad är rätt och vad är fel? Vem ska vi fråga om hjälp? Vem bestämmer vad? Meänkieli saknar en fungerande infrastruktur. Bristande kommunikation mellan aktörer på området leder till parallella initiativ och konkurrerande projekt, vilket gör att språket i sin helhet kör fast och att bristen på framsteg dränerar civilsamhället på mentala krafter, och påverkar även språkrevitaliseringen negativt. Det saknas således fastställda former och strukturer för samverkan exempelvis kring en standardiseringsprocess, där samtliga berörda aktörer, intresseorganisationer och varieteter finns representerade.

Commented [LH1]:

Den känsliga etableringsfasen för ett språkcentrum kräver att ansvariga för institutionen omgående kopplar ett fast grepp om språkutvecklingen. Ett första steg är att skapa strukturer för samordning. En stabil och förutsägbar samverkan, där civilsamhället, ISOF och språkvårdare i samförstånd fortsätter att hålla språket levande och starkt. Samverkan med universiteten i Umeå, Uleåborg och Tromsö bygger upp ömsesidig kompetens.

Övertorneå kommun finner det anmärkningsvärt att behovet av samordning av minoritetsspråket inte på något sätt nämns i delrapporten per den 1 februari 2019.

Avsnitt 6.2.4. Geografisk placering - språkcentrum för finska

Som huvudskäl för att placera det sverigefinska språkcentrumet till Uppsala anges en stor koncentration av språkbärare och fysisk närhet till centrala forsknings- och utbildningsinstitutioner (s.24). Om språkbärarnas behov ska vara grundläggande för språkcentrums arbete (s.14), behöver även hänsyn tas till starkt varierande språkmiljöer i landet. Den sverigefinska kontexten i Mälardalsregionen skiljer sig tydligt från språkmiljöerna i de västmanländska bruksorterna och de norrbottniska malmfälten.

Mot denna bakgrund föreslår Övertorneå kommun att sverigefinska språkcentrum placeras i Haparanda. Haparanda har flera uppenbara styrkor. Staden är i omedelbar fysisk närhet till Torneå och Finland. I kommunen finns också en stor andel finskspråkiga invånare (över 50

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

%) och sedan flera 100 år en unik och inbjudande finsk kulturell närvaro. Sverigefinska folkhögskolan och Språkskolan är etablerade institutioner som kompletterar bilden av Haparanda som en konkurrenskraftig etableringsort för ett sverigefinskt språkcentrum.

Avsnitt 6.3.4. Geografisk placering - språkcentrum för meänkieli

I delrapporten per den 1 februari 2019 anges ett antal fördelar med att språkcentrum för meänkieli delas och placeras på två olika orter i Norrbotten med 30 mil enkel väg mellan dessa (s.28-29).

Övertorneå kommuns övertygelse är dock att nackdelarna med ett splittrat språkcenter överväger.

Vår uppfattning är att förslaget om tvåcenters-lösningen har utformats med alltför stor hänsyn tagen till en varietet och dess behov. Den språkliga variationen mellan lannankieli och tornedalsvarietetet är betydligt mindre än mellan nordsamiska varieteter. Den eventuella skillnad som finns mellan lannankieli- och meänkielitalande är nog mer identitetsmässig än språklig.

Förslaget med ett splittrat centrum bromsar upp utvecklingen av det språkliga helhetsperspektiv som vi har resonerat om tidigare i vårt yttrande. Fokus riskerar att förskjutas från språkutveckling och -revitalisering till lokala särintressen.

Tvåcenterlösningen riskerar också att skapa två olika fokus för det totala uppdraget. I praktiken kommer detta att uppfattas som att centren har två skilda uppdrag. Enligt delrapporten per den 1 februari 2019. (s.26-28) ska den ena halvan av centret fokusera på språkvård och språkrevitalisering, medan det andra centret får inrikta sig på dokumentering av folkminnen och immateriellt kulturarv och mer indirekt på språkrevitalisering. Även om uppdraget är ett enda, kommer man inte ifråga att det spänner mellan två olika fokus. Med en enda placeringsort är det betydligt enklare att hålla ihop verksamheten och samordna uppdraget än vad som kan bli fallet med en tvåcenterlösning.

De språkliga samordningsvinsterna kommer att utebli med ett splittrat språkcenter. Om språkcentrum redan från försvagas genom att splittras kommer det inte att orka stödja den livsviktiga struktureringen av skriftspråkets standardisering, språkvården, metodutvecklingen, framtagande av läromedel samt andra utbildningsrelaterade frågor. Vare sig lannankieli, gällivarefinska eller tornedalsvarietetet kommer att överleva på egen hand.

Primärt behöver resurserna läggas på att stärka och utveckla det gemensamma språket, sekundärt handlar det om varieteterna. Med en placeringsort finns incitament att arbeta

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

med alla språkliga varieteter och parallella identitetsbestämningar. Ansvaret för olika varieteter kan regleras inom de anställdas respektive befattningsbeskrivningar.

Övertorneå som placeringsort

Inför etableringen av samiskt språkcentrum 2010 och för valet av placeringsort - Tärnaby och Östersund - sades att det på orten redan ska finnas "etablerad samisk verksamhet och närhet till Norge..." (*Etablering av ett språkcentrum för meänkieli och finska*, Leena Huss/Kaisa Syrjänen Schaal, 2015, s.6). Citatet belyser att två saker var extra angelägna: En etablerad och befintlig verksamhet som gick att bygga vidare på, samt närheten till det samiska revitaliseringsarbetet och forskarmiljöerna i Norge.

Om samma (som det visat sig framgångsrika) argument ska tillämpas och överföras till språkcentrum för meänkieli uppfyller Övertorneå båda dessa kriterier på ett mycket tydligt sätt.

Övertorneå är en utbildningsort med långa anor mitt i språkets och kulturens kärnområde i Tornedalen. Övertorneå har tillhört förvaltningsområdet för meänkieli sedan starten. Historiskt har Övertorneå varit ett starkt kulturellt fäste redan innan försvenskingsperioden. I modern tid är Övertorneå fortfarande en språklig och kulturell mötesplats för Nordkalotten och det övriga meänkieliområdet.

Övertorneå kommun har under alla år arbetat systematiskt och metodiskt med hög ambitionsnivå när det gäller språkrevitalisering och påverkansarbete samt metodutveckling och läromedel. Kommunen har infört ett stipendium till elever som väljer att läsa minoritetsspråk i grundskolan, språkpaket till nyblivna föräldrar och kompetensstärkande språkkurser för anställda. Under 2019 erbjuder Övertorneå fjärrundervisning i meänkieli till fem andra kommuner. Under 2019 har kommunen också öppnat en kombinerad förskola och äldreboende i syfte att överföra språk och kultur mellan generationer. Kommunen ska genomföra en förstudie kring en översättarutbildning i nära samverkan med Kainuun instituutti i Norge och Uleåborgs universitet i Finland. Dessa internationella kontakter är av stort värde då det fortfarande saknas högre utbildning och forskning i meänkieli i Sverige.

Med anledning av nya biblioteksstrategin har Kungliga biblioteket föreslagit ett antal reformer, bland annat i syfte att förstärka servicen till de nationella minoriteterna. I ett av reformpaketen har Nordkalottbiblioteket i Övertorneå föreslagits som ett resursbibliotek för meänkieli med nationellt ansvar.

Övertorneå kommun vill avslutningsvis anföra följande. Om vi jämför förutsättningarna för en framgångsrik etablering av ett språkcentrum för meänkieli med när samiskt språkcentrum etablerades 2010, hade redan en handfull samiska institutioner startats upp. Dessa

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

institutioner kunde samiskt språkcentrum samverka med. Några sådana institutioner för meänkieli existerar inte idag. Detta gör en etablering av ett språkcentrum för meänkieli betydligt mer sårbart, särskilt i uppstartsfasen.

I Övertorneå och Tornedalen finns det engagemang och den kompetens som krävs för att ta sig an utmaningen med att bygga upp ett språkcentrum för meänkieli, som blir framgångsrikt på både kort och lång sikt.

KEXI-Meänkirjailiat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net

KEXI-Meänkirjailijat
Knusvägen 10
956 32 Överkalix
070-5677529
info@sirillus.se
www.meanmaa.net